

Vísitala og vinnulaun 25. nóvember 1952 o.fl.

Bjarni Benediktsson – Stjórnómál

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Stjórnómálamaðurinn
Askja 2-16, Örk 5

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Vísitala og vinnulaun

Hinn 15. nóvember síðastliðinn afhenti samninganefnd hinna 56 verkalýðsfélaga, sem sagt hafa upp samningum við atvinnurekendur frá 1. desember að telja, kröfur sínar og greinargerð fyrir þeim. Í greinargerðinni er farið rangt með ýmsar staðreyndir, og verða sumar þeirra leiðréttar hér á eftir. Auk þess eru settar fram skoðanir í greinargerðinni, sem verða gagnrýndar hér á eftir.

Síðan 1939 hafa breytingar á kaupgjaldi að talsverðu leyti verið tengdar breytingum á vísitölu framfærslukostnaðar, og hefir þetta verið samkvæmt fyrirmælum löggjafarvaldsins, og oftast samkvæmt ósk launþegasamtakanna.

Það er augljóst að þegar málum hefir verið þannig skipað, þá verður það sér í lagi áriðandi, að framfærsluvísitalan sýni sem réttast þær breytingar, sem verða á því verðlagi, sem skiptir mestu máli fyrir launþegana. Áhugi manna fyrir breytingum á vísitölu framfærslukostnaðar hefir þess vegna sífellt farið vaxandi. Menn láta iðulega í ljós þá skoðun, að eitthvað sé búið við vísitöluna, jafnvel að hún sé fölsuð á einhvern hátt, sýni hún aðrar breytingar á verðlaginu en menn hafa hugboð um eða telja sér hagkvæmt. Í greinargerðinni segir að það verði að telja það "óbyggjandi staðreynd að vísitalan sýni hvergi nærri rétta mynd af aukningu dýrtíðarinnar."

Réttasta vísitala framfærslukostnaðar - og um leið sú skiljanlegasta - mundi vera sú vísitala, sem nærði til allra hluta, sem launþeginn kaupir, og verði á hverjum hlut í vísitölu miðaðist við það magn vörunnar, sem launþeginn kaupir. En verða strax erfiðleikar. Launþegarnir kaupa ekki allir sömu Smekkur manna er misjafn og neyzluvenjur ólíkar. Það liggja augum uppi, að í reyndinni verður að velja úr tiltekna vörum

fyrst og fremst algengustu vörurnar, svo sem matvæli, klæðnað, húsnæði og þess háttar. Eigi vísitalan að ná til mjög margra hluta, þá verður að taka fjölda margar vörutegundir innan hvers vöruflokks, sem er mjög erfitt verk og kostnaðarsamt, og - eins og við munum sjá - óþarft í reyndinni.

Venjan er að styðjast við búreikninga til þess að finna út hvaða hluti neytandinn kaupir og í hvaða hlutföllum. En sú þekking, sem þannig fæst, getur aldrei verið fullkomin.

Í framkvæmd er vísitölugrundvöllurinn aldrei annað en úrval eða sýnishorn þess varnings eða þeirra hluta, sem launþeginn kaupir. Þegar verðlag þessa varnings, sem tekinn er í vísitölugrundvöllinn, hækkar um 1%, þá er launþeganum borguð 1% uppþót, ekki aðeins á þann hluta teknanna, sem hann eyðir í þennan varning, sem er í vísitölugrundvöllinum, heldur á allar tekjur. Vísitalan er þannig hugsuð og þannig útbúin, að hún á að vera gott sýnishorn af þeim vörum, sem skipta máli fyrir launþegann. Að þessu leyti er það ekki áriðandi hvort grundvöllurinn er stór eða lítill, þó líklegt sé að vísitalan sé betri mælikvarði á breytingarnar, ef grundvöllurinn er stór, en ef hann er lítill. Ef grundvöllurinn er vel valinn, þá getur hann sýnt eins vel breytingarnar á verðlaginu á þeim vörum, sem ekki eru í vísitölunni, þótt hann sé lítill. Aðalatriðið er það, að kaupgreiðsla samkvæmt breytingum á vísitölu, byggir á þeirri forsendu, að þær vörur, sem ekki eru í vísitölunni breytist í verði á sama hátt og þær vörur, sem eru í vísitölunni. Þetta er kjarni málsins. Verkamaðurinn eða launþeginn fær uppþót á allt kaupið, eins og ef allt, sem hann kaupir, hækkaði í verði jafnmikið og þær vörur, sem eru í vísitölunni.

Núverandi vísitölugrundvöllur byggist á búreikningum, sem kauplagsnefnd fekk um 50 fjölskyldur í Reykjavík til að halda árið 1939. Útreikningarnir voru gerðir af Hagstofunni. Sjálfum vísi-

tölugrundvellingnum hefir ekki verið raskað síðan. Framfarsluvísitalan er mjög víðtæk. Vísitöluupphæðin er mjög sviðuð því, sem mundi vera meðaltekjur hjá verkamannafjölskyldu, ef verkamaðurinn hefir atvinnu nokkurnveginn allt árið. Vegna þess hve langur tími er liðinn, þá munu flestir menn nú sammála, að kominn sé tími til að endurskoða grundvöllinn, vegna hugsanlegra breytinga á neyzluvenjum. Hefir kauplagsnefnd slíka endurskoðun í undirbúningi.

Næst er það atriði, á hvern hátt verðið er tekið í hverju tilfelli. Í þessu sambandi voru um tíma gerðar ráðstafanir, sem má með réttu gagnrýna, en þær voru allar gerðar fyrir gengislökkunina í marz 1950.

Í upphafi stríðsins var sett húsaleigulöggjöf. Við útreikning vísitölnunnar var sú leiga á húsnæði tekin, sem var undir húsaleigulögunum. Hinsvegar var byggt allmikið af nýjum húsum. Í nýju húsunum var húsaleigamiklu hærri heldur en í hinum eldri. Myndaðist því tvenns konar verðlag. Það verð, sem tekið var í vísitölna, var í rauninni aðeins verð á þeim hluta húsnæðisins, sem var undir húsaleigulögunum. Þá var einnig um hrið tekið í vísitölna verð á kjöti, sem fundið var með því að telja opinberan styrk niðurgreiðslu á kjötverði.

Þetta tvennt mætti e.t.v. kalla "fölsun", en hvorttveggja var gert fyrir opnum tjöldum með lögum frá Alþingi. Breytingarnar, sem löggjafinn gerði á vísitölnunni voru ræddar á Alþingi. Þær voru auglýstar í blöðum og útvarpi, stjórnarflokkarnir stóðu að þeim hverju sinni. Það var á engan hátt farið á bak við þjóðina. Breytingunum réðu þeir pólitísku flokkar, sem stóðu að ríkisstjórninni hverju sinni, en á því tímabili, sem um er að ræða, hafa allir flokkarnir átt fulltrúa í ríkisstjórn.

Þó að vísitalan, sem hinar mánaðarlegu breytingar á kaup-

gjaldi miðuðust við, væri lægri heldur en sem svaraði til raunverulegra breytinga á framfærslukostnaðinum, þá urðu aðrar breytingar á kaupgjaldi þetta tímabil, sem gerðu langtum meira heldur en að veða upp það sem má segja að hafi vantað á vísitöluna vegna aðgerða lög-gjafans. Þetta sést af því, að kaupgjaldið hækkaði langt um meir heldur en verðlagið þetta tímabil.

Haustið 1948 skipaði Alþýðusamband Íslands og BSRB nefnd til að athuga þróun launakjara undanfarin ár. Í útreikningum, sem sýna áttu þróun kaupmáttar launanna, komst Jónas Harals hagfræðingur að þeirri niðurstöðu, að "skekkan" í vísitölunni stafaði nær eingöngu af húsaleigunni og kjötverðinu (þótt kjararýrnunin væri hvergi nærri fyllilega sýnd með henni, vegna vöruskorts og svartamarkaðsverðs). Með gengislökkunarlögum voru þær breytingar gerðar á vísitölunni, að reiknað var nú með því kjötverði, sem neytendur raunverulega greiddu sömuleiðis húsaleigu í húsum tekin í notkun eftir árslok 1945. Hvort-tveggja breytingin var því leiðrétting, sem hafði það í för með sér að vísitalan sýndi á eftir réttari mynd af breytingum á verðlaginu, þ.e. frá og með apríl 1950. Hin nýja vísitala sýndi breytingarnar, sem áttu sér stað eftir gengislökkunina réttar heldur en eldri vísitalan myndi hafa gert. Enginn ber á móti því að breytingarnar á vísitölunni væru leiðréttingar en ekki "falsanir". Enda er hún réttasta framfærsluvísitalan, sem hér hefir verið seinustu tíu árin. Þessar breytingar á útreikningnum höfðu engin áhrif á verðlagið í landinu.

Verðhækkun á vörum, sem ekki eru í vísitölunni

Þá er því haldið fram í greinargerðinni, að seilzt sé eftir því að láta óhjákvæmilegar verðhækkningar koma á þær vörur einar, sem ekki eru í vísitölunni. Því er til að svara að að svo miklu leyti sem þetta kann að vera rétt, þá væri það ekki ný stefna heldur göm-

ul, og til orðin fyrir kröfu frá launþegasamtökunum um það að yfirvöldin haldi niðri verðlagi almennra nauðsynja, óháð því hvað líður framleiðslu, framboði, eftirspurn og viðskiptum milli þjóðanna, þ.e. í trássi við staðreyndir efnahagslífsins. En staðhæfingin er samt ekki nema að litlu leyti rétt. Innflutningsréttindi bátaútvegsmanna (sem veitt hafa verið fyrst og fremst vegna sjómanna) ná til vefnaðarvörunnar, og í vísitölunni felur fiskverðið í sér hið svo nefnda bátaálag.

Kaupmáttur tímakaupsins

Í greinargerðinni er gerður samanburður á kaupmætti tímakaups verkamanns, sem vinnur fyrir Dagsbrúnarkaupi, eins og kaupmátturinn var í október 1947 og október 1952. Þessi samanburður er á ýmsan hátt villandi. Nær hann til 45 vörutegunda, en í vísitölunni eru um 85 tegundir, auk húsnæðis og ýmislegs fleira. Ennfremur er gert ráð fyrir því, að allar vörurnar hafi fengið keyptar - og það í nægilegu magni - í október, 1947. En eins og flestum mun ljóst, þá er sitt-hvað verð á vöru, sem fæst, og verðlagsákvæði um vöru, sem lítið fæst af, nema ef til vill á svörtum markaði og þá með uppsprengdu verði. Það eru einkum innfluttu vörurnar, sem sýna að verkamaðurinn fái minna fyrir tímakaupið, þar sem þær hafa hækkað mest í verði. Til þess að menn geti sjálfir dæmt hvort árið launþegar muni hafa keypt meira af þessum vörutegundum 1947 eða 1952, eru tölur fyrir innflutning þeirra settar hér á eftir.

Tafla 1. Innflutningur
nokkurra vörutegunda, 1947 - 1952

	tonn					
	1947	1948	1949	1950	1951	1952
Þurrkuð epli	4	3	2	5	41	38
Þurrkaðar apríkósur	23	1	3	51	59	15
Þurrkaðar sveskjur	293	35	13	10	273	381
Rúsinur	749	218	23	716	253	283
Kakaó	46	47	41	50	139	51
Karlmannafataefni og annar ullarvefnaður	79	59	84	55	93	64
Garn úr ull og hári	12	23	34	30	46	54
Nærfatnaður	50	26	19	14	76	53
Sokkar	59	20	32	22	67	49
Skófatnaður úr leðri	118	94	53	35	69	44
" úr vefnaði	33	17	9	1	-	2
Gúmmistígvél	59	160	89	84	236	67
Skóhlífar	29	42	30	40	85	78
Annar skófatnaður	2	13	12	14	161	194

Tölurnar fyrir innflutninginn tvo seinustu mánuðina 1952 eru ástlaðar hlutfallslega jafnháar og aðra mánuði ársins. Mjög líklegt er að tölurnar fyrir allt árið séu því of lágar, þar sem innflutningur þessara vara er venjulega mestur seinustu mánuði ársins.

Taflan sýnir svo ekki verður um villst að í flestum tilfellum hefir innflutningurinn 1951 og 1952 numið allmiklu meir en árið 1947. Einkum er aukningin mikil þegar borið er saman við árin 1949 og 1950.

Tafla 1 sýnir innflutning einstakra vörutegunda, sem nefndar eru í greinargerðinni. Tafla 2, sem hér fer á eftir, gefur hinsvegar nokkru viðtækara yfirlit yfir innflutning neyðluvara þetta tímabil.

Tafla 2. Magn Nokkurra Innfluttra Vörutegunda.

1946 - 1952

Vöruflokkur	1946	1947	Meðaltal	1951	1952	Meðaltal	Aukning
	tonn	tonn	1948-50	tonn	tonn	1951-52	miðað við
			tonn			tonn	1948-50
Ávextir og ætar hnetur	3043	3669	1783	4550	4386	4468	151 %
Kakaó, kakaóvörur og krydd	390	214	182	279	158	219	20 %
Sápa og þvottaefni	197	178	142	472	448	460	223 %
Ereinsunar- og fægi-efni	191	121	50	115	93	104	106 %
Garn og tvinni	137	83	235	269	144	207	- 12 %
Álnavara	972	901	691	1263	756	1009	43 %
Fatnaður úr vefnaði, hattar	408	246	87	149	107	128	48 %
Skófatnaður	383	263	248	370	266	318	28 %
Borðbúnaður og bú- sáhöld úr leir	149	142	211	241	201	221	5 %
Búsáhöld úr blikki	376	131	88	169	148	159	81 %
Hnífar, gafflar og skeiðar	33	18	15	26	17	22	47 %

Tölur fyrir innflutninginn 1952 voru aðeins fyrir hendi fyrir 9 fyrstu mánuði ársins. Hafa þar verið hækkaðar um 1/3, og er með því gert ráð fyrir, að innflutningurinn dreifist jafnt á alla ársfjórðunga. Sterkar líkur eru á því, að innflutningurinn sé með þessu vantalinn, þar sem vörur þar, er hér um ræðir munu einkum vera fluttar inn síðasta ársfjórðunginn. Þannig var t.d. fluttur inn fatnaður árið 1951 fyrir 12,3 m.kr. fyrstu þrjá ársfjórðungana, en fyrir 9,3 m. kr. síðasta ársfjórðunginn.

Það er skakkt að vörutegundir, sem nefndar eru í greinargerðinni, séu allt vísitöluvörur. Nokkrar fleiri villur og missagnir eru í upplýsingum hennar. Skal hér leiðrétt aðeins ein. Samkvæmt upplýsingum frá skrifstofu Framleiðsluráðs Landbúnaðarins var tryppa- og folaldakjöt selt í október, 1947, sem súpukjöt á kr. 5,25 pr.kg. í smásölu, en venjulegt hrossakjöt í súpu á kr. 7,80 - 8,50 í smásölu í október 1952. Hinsvegar voru buffstykki þá seld á kr. 18,00 pr. kg. (verð það, sem talið er í greinargerðinni).

Kaupgreiðsluvísitala eða fræmfærsluvísitala

Verðlag landbúnaðarafurða er ákveðið með samningum, sem launþegar þeirra ráða mestu um auk bandanna sjálfra. Verðhækkun land-

búnaðarafurðanna er að langmestu leyti samræmingarkauphækkun hjá bændum. Meðan ekki er viðurkennd nein afkastaaukning í sveitunum, eða nágildandi verðgrundvelli breytt, geta launþegar þejanna ekki aukið kaupmátt tímakaupsins gagnvart landbúnaðarafurðum. Því herra kaupgjald sem launþegarnir fá, því hærri verður samræmingarkauphækkun bænda og þar með afurðaverðið.

Þegar gengislökkunarlögin voru sett, var því ekki mótmælt að ákvæðið um kaupgreiðslur samkvæmt kaupgreiðsluvísitölu tæki versta skrúfuganginn úr hækkun verðlags og kaupgjalds, þ.e. að þau kæmu í veg fyrir að launþegarnir fengju launahækkun vegna hækkunar á eigin kaupum.

Rétt er og að benda á það, að bilið milli framfærsluvísitölu og kaupgreiðsluvísitölu er stærst að haustinu. Haldi vísitalan áfram að hækka, minnkar bilið hlutfallslega eftir því sem líður á verðlagsárið.

Hækkun kaupgjalds samkvæmt framfærsluvísitölnni, eins og landbúnaðarverðið í henni er til komið, þýðir að fá launþeginn launahækkun samkvæmt henni, þá fær bóndinn næsta haust tilsvarandi herra afurðir verð fyrir/sínar, launþeginn svo tilsvarandi herra kaup, og svo koll af kolli. Með hliðsjón af því að launþegar telja sig réttilega hafa hag af fleiru en herra kaupgjaldi, þá hljóta allir skynsamir menn að sjá, að eins og framfærsluvísitalan er gerð, þá er kaupgreiðsla samkvæmt henni hrein fávizka. Eini vinningurinn við slíkt fyrirkomulag byggist á því sem launþegar og bændur taka í sameiningu af útflutningsframleiðslunni. En öllum er fullljóst að engar greinar hennar þola þyngri byrðar eins og nú er ástatt.

Þróun kaupgjalds og verðlags

Til frekari skilningsauka á þróun verðlags og kaupgjalds, frá

1939 til 1952, vísast til meðfylgjandi línurits.

- Línurit -

Skýringar við línurit:

1) Mælikvarðiinn er prósentur og er breytingin miðuð við mánuðinn næst á undan. Þetta er gert vegna þess hve skekkjan vex ört þegar mælt er í stigum. Þannig er breytingin á vísitölu frá 400 til 500 (100 stig) aðeins jöfn breytingu frá 100 til 125 (25 stig).

2) Mælikvarðiinn til hægri er fyrir verzlunarkjörin (1935=100), en þau eru hlutfallið milli verðlags útflutnings og verðlags innflutningsins. Mælikvarðiinn til vinstri er fyrir kaupgjaldið og vísitölurnar (1939 = 100). Kaupgjaldið er almennur dagvinnutaxti hjá Dagsbrún.

3) Merkið O sýnir framfærsluvísitöluna í desembermánuði árána 1943 - 1949 samkvæmt leiðréttingum Jónasar Haralz. Núgildandi framfærsluvísitala er í eðli sínu framhald þeirrar vísitölu.

Línuritið sýnir að síðari hluta árs 1942 stórhækkar kaupgjald og verðlag, hið síðara þó langtum minna. Frá því fyrir stríð og til ársins 1941 hafði útflutningsverðlagið þrefaldast, en innflutningsverðlagið aðeins tvöfaldast. Tröppurnar neðst á línuritinu sýna hlutfallið milli verðlags útflutnings og verðlags innflutnings (verzlunarkjörin). Það er fyrst og fremst þessi hagstæða breyting verzlunarkjaranna, sem olli hækkun raunverulegs kaupgjalds hjá launþegunum. Auk þess var mikil og jöfn atvinna.

Ef litið er á vísitölu framfærslukostnaðar og kaupgjaldið í línuritinu, þá virðist ^{að} hlutfallslega hækkun, sem orðin er á kaupgjaldinu snemma á árinu 1944, haldist nokkurnveginn fram að gengislækkuninni í marz, 1950. En þetta er ekki rétt. Samkvæmt álitserð nefndar þeirrar, er skipuð var haustið 1948 af Alþýðusambandinu og ESRB og áður hefir verið minnst á, var "skekkjan" í vísitölunni í árslok 1943 orðin 15 stig; 1944, 20 stig; 1945, 55 stig; 1946, 70 stig; 1947, 75 stig; 1948, 80 stig; 1949, 90 stig. Frá 1942 og fram til 1950 er vísitala framfærslukostnaðarins - eins og hún er

sýnd á línuritinu - of lág. Merkið O sýnir þessar leiðréttingar.

Það er tvennt, sem gerir að kaupmáttur launanna var í raun-
inni minni en samanburður á kaupgjaldi og framfærsluvísitölu á línu-
ritinu gefur til kynna. Annað er "skekkiurnar" í vísitölu, hitt
er vöruskorturinn og svartamarkaðsverðið. Í vísitölu er ávalt
reiknað með svokölluðu "löglegu" verði á vörinni. Þetta er það verð,
sem löglegt væri að selja vöruna á, væri hún fánleg. Má gera ráð
fyrir því, að af þessum ástæðum sé framfærsluvísitalan óeðlilega
lág, þannig að raunveruleg kjararýrnun hafi átt sér stað á árunum
1946 - 50 umfram það sem hin leiðréttta sýnir (samanber O). Það ástand
ríkti í viðskiptamálum frá því seint á árinu 1947 og fram á mitt'ar
1951 að margar vörutegundir voru ófánlegar á löglegu verði eftir
venjulegum verzlunarleiðum, þannig að ekki var unnt að útvega ýmsar
naúðsynjar til heimilanna nema með ærnum aukakostnaði og fyrirhöfn,
svo sem með því að standa lengi í biðröðum, kaupa þær á svörtum
markaði, o.s.frv. Þetta var aukin dýrtíð, þótt hún kæmi ekki fram
í vísitölu framfærslukostnaðar.

Sé litið á kaupgjaldspróunina frá 1939 og þangað til gengis-
lækkunarlögin voru sett í marz 1950, þá sést að kaupgjaldið hjá
verkamannafélaginu Dagsbrún í Reykjavík hafði hækkað úr kr. 1,45
í kr. 9,24 um tímann. Samkvæmt útreikningi Hagstofu Íslands var
vísitalan fyrir kaupgjaldið 1. marz 1950, 637 (janúar -marz,
1939 = 100). Kaupgjaldið hafði því meir en sexfaldast frá því fyrir
stríð. Vísitala framfærslukostnaðar 1. marz 1950, var hinsvegar 355.
Með því að leiðréttta fyrir kjötverðinu (kjötverðið næstum tvöfaldað)
hækkar sú vísitala í 382. Þessi vísitala hefir verið birt fyrir
flesta mánuðina í Þjóðviljanum, og verður því hérefrir kölluð "vísit-
tala Þjóðviljans". Sé húsnæðisliðurinn einnig leiðréttur og húsa-
leigan í húsum fullgerðum eftir 1945 tekin, þá var vísitalan í

marz 1950, 459. Þegar leiðrétt hefir verið fyrir kjötverðinu og hærrí húsaleigan eingöngu tekin (því sleppt að sumir bjuggu við lægri húsaleigu) þá fáum við þessa tölu fyrir marz, 459. Samkvæmt þessari vísitölu hækkaði því framfærslukostnaðurinn úr 100 uppí 459 á tímabilinu frá 1939 til 1950, en kaupgjaldið úr 100 uppí 637. Kaupgjaldið hækkaði því um 39% meira heldur en sem svaraði hækkuninni á framfærslukostnaðinum þetta tímabil. Hér er þó kjötstyrknum þept, og reiknað með því að allir launþegar greiði húsaleigu í húsum fullgerðum eftir 1945.

Það gefur þess vegna naumast rétta hugmynd um þróunina þetta tímabil, að segja - eins og oft er gert - að kaupgjaldið hafi miðast við vísitöluna 300 í marz 1950, þegar gengislækkunin varð, Eins og við sjáum, þá hafði kaupgjaldið ekki þrefaldast, heldur meira en sexfaldast frá því fyrir stríð.

Í rauninni er það heldur ekki rétt að segja að þegar gengislækkunin varð, þá hafi kaupgjald verið greitt samkvæmt vísitölu 300. Vorið 1949 varð almenn kaupgjaldshækkun um allt land, sem nam 10%. Þetta jafngilti því að kaupgjald væri greitt samkvæmt vísitölu 330.

Eins og áður hefir verið bent á, þá er framfærsluvísitalan 1943 - 1949 of lág, borið saman við tímabilin á undan og eftir. Vísitala framfærslukostnaðar, sem sýnd er á línuritinu fyrir 1950 - 1952 er hin leiðréttta vísitala. Kaupgreiðsluvísitalan er lítið eitt lægri. Fyrir neðan hana er "gamla" vísitalan, þ.e. vísitala sem var í gildi fyrir gengislækkunina, leiðrétt fyrir kjötverðinu. Hún er sú vísitala, sem birtist venjulegast í Þjóðviljanum, og hér því nefnd "vísitala Þjóðviljans."

Verzlunarkjörin og fleira

Breyting verzlunarkjaranna er sýnd á línuritinu. Árin 1940-1942 voru verzlunarkjörin mjög góð, eins og áður hefir verið minnst á.

Verðlag útflutningsins var hlutfallslega hátt. Síðan verða þau aftur mjög hagstæð árin 1946 og 1947. En síðan 1946 hefir þeim hrakað um 30%. Á síðastliðnu ári munaði þessi óhagstæða breyting þjóðina því, að hún fékk sem svaraði 316 m.kr. minna fyrir útflutninginn. Þetta hefir hert að efnahag þjóðarinnar á undanförunum árum, meira en nokkuð annað. En til viðbótar hefir tvennt annað lagst á herðar þjóðinni. Annað er síldarleysið. Hitt eru hinar miklu og kostnaðarsömu verklegu framkvæmdir.

Auknar tekjur

Þrátt fyrir þessa þróun ber enginn á móti því, að kjör launþega séu að mun betri nú en fyrir stríð. Hinsvegar er í greinargerðinni talað um bráða nauðsyn aukinna tekna til handa launþegum. Kemur hér fram sem oftast sú skoðun, að launþegarnir geti skammtað sér hærrí raunverulegar tekjur með fundarsamþykktum og verkföllum. Engin tilraun er samt gerð til þess að sýna hvaðan þær auknu tekjur ættu að koma. Þá er ennfremur krafa um styttingu vinnutímans, sem getur naumast orðið til að auka þjóðartekjurnar eins og nú er ástatt. Krafan um auknar tekjur vegna erfiðra lífskjara annarsvegar og krafan um styttri vinnutíma og lengra sumarfrí hinsvegar, fara ekki vel saman.

Það er viðurkennt í greinargerðinni að vinnuafköst þjóðarinnar hafi "margfaldast á seinustu árum og áratugum með vaxandi tækni." Þetta er að mestu leyti rétt, nema hvað ekki er minnst á þátt skipulagsstarfseminnar í framleiðslu og viðskiptum. Það liggur því beint við að álykta að það sé launþegunum mikið hagsmunamál að gera ekki ráðstafanir sem trufla þessa þróun. Það er sífellt verið að hleypa af stokkunum nýjum fyrirtækjum, jafnvel nýjum framleiðslugreinum. Hið eina, sem nú virðist takmarka slíkar framkvæmdir hér á landi, er skortur á nægilegu fjármagni. Fjöldinn allur af framleiðslumöguleikum er ekki nýttur vegna skorts á fjármagni. En það er fyrst og

fremst tekjuafgangur fyrirtækjanna, sem ræður því hve mikið er lagt í ný fyrirtæki árlega.

Atvinnuleysi og kaupgjald

Þjóðfélagið byggist á frjálsu samkomulagi milli launþeganna og eigenda atvinnutækjanna um nýtingu þeirra. Launþeginn getur með samgirni sett fram tvær kröfur: um tiltekið kaupgjald og nægilega atvinnu. En vilji hann fá atvinnu, verður hann að setta sig við það kaupgjald, sem framleiðslan þolir, sem ákvarðast fyrst og fremst af því verðmæti, sem fast fyrir það sem hann framleiðir. Vilji hann ekki vinna nema hann fái tiltekið kaupgjald, kann hann að verða að setta sig við atvinnuleysi. Það er ekki aðeins ósamgirni heldur andstætt allri skynsemi, að menn geti fastákeðið eitthvert handahófskennt kaupgjald og sett síðan fram kröfur um það að aðrir tryggi þeim atvinnu.

Það sem fyrst og fremst ákveður það verð í íslenskum krónum, sem útflytjendur fá fyrir afurðir sínar, er gengi íslensku krónunnar. Eins og stendur verða þeir sem framleiða vöru til útflutnings (jafnt og aðrir framleiðendur) að greiða kaupgjald, sem er 60 - 100 % herra en keppinautar þeirra hjá helztu viðskiptaþjóðum okkar í Evrópu. Það liggur því í augum uppi að atvinnulífið og fjárhagskerfið þolir ekki hækkun kaupgjalds og framleiðslukostnaðar.

Stöðvun verðhækkunarinnar

Eftir meiri og minni verðhækkunir undanfarin 12 ár, hefir verðlagið nú að mestu stöðvast. Þetta sést af athuguð er breyting vísitölunnar síðan í marz, 1950.

Tafla 3. Hækkun Verðlagsins

	Marz 1950 <u>-marz 1951</u>	Marz 1951 <u>-marz 1952</u>	Marz 1952 <u>-nóv. 1952</u> <u>(8 mán.)</u>
Vísitala framfærslukostnað- ar	+ 32 %	+ 18 %	+ 4 %
Kaupgreiðsluvísitala	+ 23 %	+ 20 %	+ 3 %

Það er eftirtæktarvert að kaupgjaldið hækkaði meira á tímabilinu marz, 1951 til marz, 1952, en sem svaraði hækkun framfærsluvísitölunnar. Þetta stafar af því að bóndinn fer sína hækkun að haustinu. Síðan fer launþeginn hækkun næstu 12 mánuði, haldi vísitalan áfram að hækka, þannig að raunverulegt bil milli framfærsluvísitölunnar og kaupgreiðsluvísitölunnar lækkar smám saman fram til næsta hausts. Bilið er stærst að haustinu, en fer svo minnkandi.

Taflan sýnir enn fremur, að seinustu 8 mánuðina hefir verðlag og kaupgjald breytt mjög lítið, og nær eingöngu vegna hækkunar á landbúnaðarafurðum. Það er því erfitt að skilja að launþegasamtökin skuli vilja hrinda fjárhagskerfinu út í hringiðuna á nýjan leik, því eftir reyngu undanfarinna ára geta þau naumast haldið að afleiðingarnar verði launþegunum í hag.

Æskan og atvinnan

Dýrtíðin veldur taprekstri og minni sparifjáröfnun. Hvorttveggja lamar getuna til nýrra framkvæmda. Verklegar framkvæmdir auka atvinnuna og leiða til aukinna afkasta í atvinnurekstri, auk þess auðveldar þær æskunni inngang í atvinnulífið. Enn fremur er bygging íbúðarhúsa brýn nauðsyn vegna unga fólksins, sem vill stofna heimili. Almenn hækkun kaupgjalds, sem hefir í för með sér taprekstur og atvinnuleysi, er því ekki leiðin til þess að skapa unga fólkinu bjartari framtíð.

Hið almenna vandamál

Er hægt að beta lífskjörin með almennri hækkun kaupgjalds við núverandi aðstaður? Þessari spurningu hefir undanfarið margsinnis verið svarað á þá leið, að þetta sé ekki hægt. Almennar hækkunir geta verið neyðarúrreði á tímum þegar verðlag hækkar mikið vegna utan að komandi áhrifa, áhrifa sem ætti að stemma stigu fyrir með öðrum aðferðum, t.d. gengishækkun, eða ef verðlag hækkar vegna dýrtíðaráhrifa of mikillar fjárfestingar. En herra kaupgjald getur ekki komið í stað framleiðslu og eskilegrar lækkunar á verðlagi innfluttra vara eða hækkunar á verðlagi útfluttra vara. Raunverulegar tekjur launþega hækkar ekki með fundarsamþykktum, jafnvel þótt atvinnurekendurnir skrifi undir þær.

Launþegasamtökin hljóta að hafa gert sér einhverja grein fyrir því, hvar eigi að taka auknar tekjur. Það er auðvelt að sýna fram á að ekki verður með neinni skynsemi gert ráð fyrir meiri innflutningi. Í ár hafa nú þegar verið fluttar vörur inn fyrir um 160 milj. króna meira en út (FOB). Hækkun kaupgjaldsins myndi ef til vill í bili auka neyzluna á kostnað fjárfestingarinnar. Innflutningur neyzluvöru gæti þá aukizt um hríð, en innflutningur vegna verklegra framkvæmda minnkaði að sama skapi. Fjárhagslega myndi þetta gerast með auknum taprekstri atvinnuveganna og minni afskriftum, meiri eyðslu og minni sparifjáröfnun.

Tækist að halda áfram verklegum framkvæmdum yrði það ekki gert nema með meira erlendu fé. Við yrðum að fá meiri gjafir eða lán erlendis frá. Væri það ekki hægt, yrðu framkvæmdirnar að dragast saman vegna minni fjárhagsgetu.

Ódýrar "kjarabætur"

Raddir hafa komið fram um lausn núverandi deilu með ódýrum "kjarabótum", svo sem auknu verðlagseftirliti, til þess fyrst og

fremst að koma í veg fyrir að vísitalan hækki, án þess þar fyrir
sé/^{endilega}komið í veg fyrir aukna dýrtíð (sem getur komið fram sem vöru-
skortur, svartur markaður eða hækking á verði vörutegunda, sem ekki
eru í vísitölunni). Slíkar ráðstafanir eru líklegar til þess að
valda truflun á hagkerfinu og auk þess verða á kostnað launþega þegar
frá líður, að svo miklu leyti sem þær næðu tilgangi sínum.

Aukið vöruframboð og afnám verðlagseftirlits hefir aukið
frjálsræði og samkeppni í verzluninni öllum til hagsbóta. Samkeppnin
er bezta verðlagseftirlitið. Útsölnurnar og hin nýju pöntunarfélög
tala sínu máli.

Niðurlag

Athugasemdum þessum má ljúka með eftirfarandi ályktun, sem
birt var í Áliti samstarfsnefndar ASÍ og BSRB, 1950 (bls. 52):

"Í stuttu máli má segja, að eins og viðhorfið er nú í íslensku
þjóðfélagi, séu almennar kauphækkningar ekki vænleg leið til kjarabóta
fyrir launþega. Það, sem mestu ræður um slíkar kjarabætur, eru
tæknilegar, stjórnmálalegar og félagslegar aðstæður, sem launþegasam-
tökin aðeins geta haft óbein áhrif á. Miklar almennar kauphækkningar
hafa einnig í för með sér alvarlegar truflanir á starfsemi efnahags-
lífsins og síaukna verðmetisrýrnun sparifjár, afleiðingar, sem laun-
þegasamtökin geta ekki látið hjá líða að taka tillit til, er þau
marka stefnu sína."

25. nóvember 1952